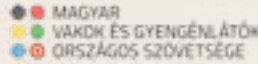

A fejlécben a CBM, az EDF, MEOSZ, MVGYOSZ, ÉFOÉSZ és SVOE logói láthatók

FOGYATÉKOSÜGYI SZEMPONTOK A MAGYARORSZÁGI KATASZTRÓFAVÉDELMI ÉS KOCKÁZATKEZELÉSI SZAKPOLITIKÁKBAN

VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ

A fejlécben a CBM, az EDF, MEOSZ, MVGYOSZ, ÉFOÉSZ és SVOE logói láthatók

A Mozgáskorlátozottak Egyesületeinek Országos Szövetségének (MEOSZ) „Fogyatékosügyi szempontok a magyarországi katasztrófavédelmi és kockázatkezelési szakpolitikákban” (“Disaster and risk reduction through the eyes of persons with disabilities”) című tanulmánya arra keresi a választ, hogy **a fogyatékosággal élő emberek szempontjai, szükségletei, és érdekei hogyan jelennek meg a magyar katasztrófavédelmi és kockázatkezelési szakpolitikákban.** A kutatás az „Ukrajnai háború: a fogyatékosággal élő emberek szervezetei által vezetett, a fogyatékosággal élő személyeket is magában foglaló reagálás és helyreállítás” („Ukraine war: OPD led disability inclusive response and recovery”) című menekültügyi projekt részeként valósult meg.¹

A Christian Blind Mission (CBM) és a European Disability Forum (EDF) által finanszírozott projekt célja, hogy megossza a nemzetközi és a magyarországi állami és nem állami szervezetekkel a fogyatékosügyi, különös tekintettel az akadálymentesítési szempontokat és tudásanyagot annak érdekében, hogy katasztrófa-, vész- és humanitárius szükséghelyzetekben a fogyatékosággal élő személyek emberi jogait tiszteletben tartsák és számukra minőségi katasztrófavédelmi szolgáltatást nyújtsanak.²

A tanulmány hozzá szeretne járulni a fogyatékosággal élő személyek szükségleteiről és jogairól szóló szakmai diskurzus alakításához, és fel akarja hívni a döntéshozók, a katasztrófavédelmi és kockázatkezelési szakemberek, a fogyatékosággal élő személyek és az őket képviselő szervezetek valamint a menekültügy és a közvélemény figyelmét az alábbiakra:

- A nemzetközi tapasztalatok szerint a fogyatékosággal élő személyeket a **katasztrófa-helyzetek aránytalanul nagymértékben érintik,**
- A katasztrófavédelmi és kockázatkezelési szakpolitikák kialakítása során a fogyatékosággal élő személyeket és az érdekeiket képviselő szervezeteket **érdemben be kell vonni a döntéshozatal teljes folyamatába, beleértve a tervezési szakaszt is** (*Disability-inclusive Disaster Risk Reduction, DiDRR*).

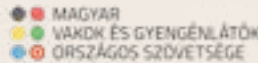
A fogyatékosággal élő személyek jogainak, szükségleteinek és érdekeinek megjelenítése a katasztrófavédelmi és kockázatkezelési szakpolitikákban a **Sendai Katasztrófa-kockázat-csökkentési Keretrendszer 2015-2030** értelmében **elsősorban állami feladat.** A Sendai Keretrendszer az egyik legjelentősebb nemzetközi megállapodás a katasztrófa-kockázat-csökkentés területén, amely konkrét elvrendszert, prioritási területeket és cselekvési tervet fogalmaz meg az aláíró államok számára.

A Sendai Keretrendszer alábbi két szempontja vezérelvként szolgál a tanulmány számára:

- **Inkluzív, akadálymentes, hozzáférhető és semmilyen társadalmi csoportot nem diszkrimináló részvételre van szükség,** amely kiemelt figyelmet fordít a katasztrófák által aránytalanul érintett emberekre, különösen a szegénységben élőkre. A társadalmi nem (gender), az életkor, a fogyatékoság és a kulturális

¹ Ukraine war: OPD led disability inclusive response and recovery. European Disability Forum. <https://www.edf-feph.org/projects/ukraine-war-opd-led-disability-inclusive-response-and-recovery/>

² Tiszabecsi Blue Dot-ról MEOSZ jelentés 2022.10.19. című szervezeti dokumentum. Hozzáférés: a MEOSZ szakértőjének jóvoltából, 2022. november 14.

A fejlécben a CBM, az EDF, MEOSZ, MVGYOSZ, ÉFOÉSZ és SVOE logói láthatók

dimenzió minden szakpolitikának és intézményes gyakorlatnak szerves része kell, hogy legyen. A nők és a fiatalok vezető szerepét támogatni kell, és elő kell segíteni az állampolgárok önkéntes szerveződéseit.

- Olyan megközelítésre van szükség, amely képes többféle katasztrófakockázati tényező figyelembevételére és az **inkluzív, kockázat-alapú döntéshozatalra, amely a nem, életkor és fogyatékoság szerinti bontásban elérhető adatok nyílt cseréjén és terjesztésén**, valamint könnyen hozzáférhető, naprakész, érthető, tudományosan megalapozott, nem-szenzitív, a tradicionális tudást is felölelő információkon és ismereteken alapszik.

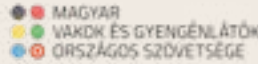
Ezen kívül a **Fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló ENSZ Egyezmény (CRPD)** vészhelyzetekről és humanitárius szükségállapotokról szóló **11. cikke** bír kiemelt jelentőséggel. Eszerint az Egyezményben részes államok nemzetközi emberi és humanitárius jogi kötelezettségeikkel összhangban vállalják **minden olyan szükséges intézkedés megtételét, amely elősegíti a fogyatékosággal élő személyek védelmét és biztonságát vészhelyzetekben**, azaz fegyveres konfliktus, humanitárius szükségállapotok és ún. „természeti” csapás esetén. A tanulmány azt a koncepciót képviseli, hogy a **katasztrófák nem természetesek, megelőzhetőek, társadalmi meghatározottságúak, elkerülésük pedig szakpolitikai döntések sorozatán múlik.**³

A gyakorlati megvalósítás szintjén ez azt jelenti, hogy a fogyatékosággal élő emberek a vészhelyzetek és humanitárius szükségállapotok kezelésére vonatkozó forgatókönyvek és eljárások minden fázisában **elsődleges célcsoportként** szerepelnek az azonosítástól, az értékeléstől és a tervezéstől kezdve a programok megvalósításán keresztül a monitorozásig és az értékelésig bezárólag. Annak érdekében, hogy a fogyatékosággal élő emberek szükségleteire minél hatékonyabb válaszok születhessenek, a katasztrófavédelmi szervezeteknek és a humanitárius szervezeteknek **érdemben be kell vonniuk** a helyi és nemzeti szinten működő fogyatékosággal élő emberek érdekeit képviselő szervezeteket, valamint a fogyatékosággal élő gyermekek szüleit.

Javaslatok a kormány számára:

- A kormány vizsgálja meg, hogy **a magyar jogi szabályozás megfelel-e az általa is aláírt Sendai Katasztrófakockázat-csökkentési Keretrendszernek**, valamint az általa is ratifikált **Fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló Egyezmény követelményeinek (CRPD)**, különös tekintettel annak vészhelyzetekre és humanitárius szükséghelyzetekre vonatkozó **11. cikkére**.
- A kormány az **országos érdekvédelmi szervezetek érdemi bevonásával, velük közösen módosítsa** a katasztrófavédelmi, vészhelyzet-kezelési és katasztrófakockázat-csökkentési intézkedéseire vonatkozó magyar jogi szabályozást a nemzetközi egyezményeknek és az ezekben vállalt kötelezettségeknek megfelelően.

³ Kelman, I.: Disaster by Choice. Oxford University Press, 2020.

A fejlécben a CBM, az EDF, MEOSZ, MVGYOSZ, ÉFOÉSZ és SVOE logói láthatók

- A Belügyminisztérium (BM) **kezdemenyezze és koordinálja** a katasztrófavédelmi, vészhelyzet-kezelési és katasztrófakockázat-csökkentési hatóságok és a fogyatékossggal élő személyek és érdekképviseleti szervezeteik közötti egyeztetéseket, szükség esetén a karitatív szervezetek és az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságának (UNHCR) bevonásával.
- A Belügyminisztérium (BM) **segítse elő a fogyatékossggal élő személyek szükségleteinek, érdekeinek és emberi jogainak tiszteletben tartását a szakmai és társadalmi diskurzus erősítésével**, különös tekintettel a vészhelyzetekre és humanitárius szükséghelyzetekre.
- A kormány **biztosítsa az ezekhez szükséges megfelelő pénzügyi forrásokat**.

Javaslatok a katasztrófavédelmi, vészhelyzet-kezelési és katasztrófakockázat-csökkentési hatóságok részére:

- Tekintettel arra, hogy 2015-ben a BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatósága (BM OKF) és a Fővárosi Katasztrófavédelmi Igazgatóság (FKI) nyitott volt a fogyatékossggal élő emberek szervezeteivel való **együttműködésre**, folytassák a fogyatékossggal élő emberek hátrányos megkülönböztetése ellen folytatott közös szakmai tevékenységet és párbeszédet.⁴
- A katasztrófavédelmi, vészhelyzet-kezelési és katasztrófakockázat-csökkentési hatóságok **rendszer-szinten végezzenek a 2015-ben lebonyolított 4-es metró kimenekítési gyakorlatához hasonló tesz-teléseket minden beruházásnál a fogyatékossggal élő emberek és érdekképviseleti szervezeteik bevonásával, beleértve a tervezési folyamatot, a lebonyolítást és a kiértékelést is**.⁵ Ez az eljárás ha-tékonyabbá tenné a katasztrófavédelmi szolgáltatást, lehetőséget biztosítana a fogyatékossggal élő emberek számára az érdemi részvételre, szükségleteik és szempontjaik valamint a képzési igények megfogalmazására, a szakemberek szemléletének formálására, az akadálymentes felkészültségi tervek és intézkedések meghozatalára, az intézményi protokollok kialakítására és az egyetemes ter-vezés elvének tiszteletben tartására.⁶ Ezáltal teljesülhetnének a CRPD 11. cikkében az állam számára kitzűzött célok.

⁴Szakmai megbeszélés a katasztrófavédelmi helyzetekről a fogyatékossggal élő személyek bevonásával. ETIKK, 2014. december 8. <https://www.etikk.hu/hir/szakmai-megbeszelesre-a-katasztrofahelyzetekrol-a-fogyatekossggal-elo-szemelyek-bevonasaval/>; Katasztrófavédelmi tanácskozás a Máltai Szeretetszolgálatnál. ETIKK, 2015. február 26. <https://www.etikk.hu/hir/katasztrofavedelmi-tanacskoz-as-a-maltai-szeretetszolgalatnal/>

⁵Metró kiürítési gyakorlat. ETIKK, 2015. június 25. <https://www.etikk.hu/hir/metro-kiuritesi-gyakorlat/>

⁶Metró 4 köszönőlevél című szervezeti dokumentum. Hozzáférés: az ETIKK szakértőjének jóvoltából, 2023. február 11.

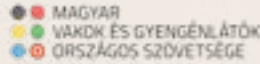

A fejlécben a CBM, az EDF, MEOSZ, MVGYOSZ, ÉFOÉSZ és SVOE logói láthatók

- A kimenekítési gyakorlatokról készüljön **kisfilm, oktatóanyag**, amelyet lássanak el magyar-angol nyelvű felirattal, audio-narrációval és jelnyelvi tolmácsolással, kerüljön fel a BM OKF YouTube csatornájára és a közösségi média felületekre, hogy a lakosság minél szélesebb körben hozzáférhessen.
- A BM OKF tesztelje le a **melegedőhelyek** országos listájában szereplő 4138 intézményt **akadálymentességi szempontok alapján** az összes fogyatékoságtípust illetően, a fogyatékosággal élő személyek szervezeteinek bevonásával, és az eredmények publikálásával.⁷ Szükséges továbbá vizsgálni, hogy ezek a melegedőhelyek szerepelnek-e a látássérült személyek által leggyakrabban használt navigációs szoftverek adatbázisában, mint vészhelyzeti helyszínek. Amennyiben nem, úgy a vonatkozó GPS térképeket bővíteni kell.
- A hatóságok biztosítsák a katasztrófavédelmi, vészhelyzet-kezelési és katasztrófakockázat-csökkentési szakemberek fogyatékoság-specifikus **továbbképzését és ismereteik naprakészen tartását**. A BM OKF a Szervezeti és Működési Szabályzata értelmében szakmai véleményező szervként segítse elő, hogy a Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Katasztrófavédelmi Intézet képzésébe bekerüljenek a fogyatékoságtüpi szempontok.
- A magyar katasztrófavédelmi, vészhelyzet-kezelési és katasztrófakockázat-csökkentési hatóságok **alkalmazzanak fogyatékosággal élő szakembereket**, de legalábbis olyan munkatársat, aki rendelkezik fogyatékoságtüpi-specifikus végzettséggel és szakértelemmel.
- A magyar katasztrófavédelmi, vészhelyzet-kezelési és katasztrófakockázat-csökkentési hatóságok biztosítsák a **Sendai Katasztrófakockázat-csökkentési Keretrendszer 2015-2030 magyar nyelvre történő lefordítását**, amelyből készüljön egy könnyen érthető kommunikációval (KÉK) megírt változat is. Javasoljuk továbbá, hogy készüljenek katasztrófavédelmi tájékoztatók és információs kiadványok, könnyen érthető nyelven is.⁸
- Javasoljuk a katasztrófavédelmi szakmai anyagokban használt **szókészlet aktualizálását és összehangolását az emberi jogi szemlélettel**.
- Javasoljuk a fogyatékosággal élő emberek érdekképviseleti szervezeteivel közösen készített **katasztrófavédelmi módszertani kiadvány elkészítését**, amely összegyűjti az egyes fogyatékoságtüpi típusokra vonatkozó egyéni megoldásokat és jó gyakorlatokat.

⁷Melegedőhelyek. Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság, 2023. február 15.
<https://www.katasztrofavedelem.hu/36831/melegedohelyek>

⁸Ehhez segítségül szolgálhat az ÉFOÉSZ által összeállított kiadvány, lásd: Vészhelyzetek - Munkafüzet. ÉFOÉSZ, 2018.
https://efoesz.hu/wp-content/uploads/2019/12/workshop_veszhelyzet.pdf

A fejlécben a CBM, az EDF, MEOSZ, MGYOSZ, ÉFOÉSZ és SVOE logói láthatók

Javaslatok a fogyatékossgal élő személyek és az érdekképviseleti szervezetei részére:

- Az érdekképviseleti szervezetek hasonló témájú projekt lebonyolítása esetén törekedjenek a fogyatékossgal élő személyek és a katasztrófavédelem témakörében fellelhető **releváns angol nyelvű szakirodalom magyar nyelvre történő lefordítására**, az anyag mindenki számára egyenlő eséllyel hozzáférhetővé tételére, könnyen érthető nyelvre történő átültetésére, akár önkéntesek bevonásával, ügyelve a minőségbiztosításra.
- Törekedjenek **a szakmai és a társadalmi diskurzus erősítésére**, adjanak ki közleményeket és hívják fel a média figyelmét is a fogyatékossgal élő személyek emberi jogaira és szükségleteire a katasztrófa-helyzeteket és azok kezelését illetően.
- Kutassanak fel olyan **pénzügyi forrásokat**, amelyek révén erősíteni tudják a magyar hatóságokkal és a partnerszervezeteikkel való stratégiai együttműködésüket a DiDRR területén.
- Törekedjenek munkatársaik és tagságuk **katasztrófavédelmi ismereteinek bővítésére**. Ennek érdekében vegyék fel a kapcsolatot a Magyar Máltai Szeretetszolgálattal, amely 2020-ban indított katasztrófavédelmi alapképzést, és törekedjenek az együttműködésre egy újabb fogyatékossgal-specifikus képzési terv kialakítása érdekében.⁹

Javaslatok az UNHCR számára:

- Az UNHCR szervezzen legalább egy **megbeszélést az Inter-Agency Coordination Forum keretén belül (Protection Working Group)** a fogyatékossgal élő menedékes státuszú személyek szükségletei témakörben, és hívja meg rá a releváns állami és nem állami szervezeteket.
- A MEOSZ szakértői által tett **monitoring látogatás tapasztalatait építsék be a hazai Blue Dot további működtetésébe**. Munkatársaik tekintsék át, milyen intézkedéseket kell még megtenni a többi fogyatékossgaltípusra vonatkozóan annak érdekében, hogy az esetlegesen a jövőben érkező nagyobb létszámú menekült csoport számára **teljes körűen akadálymentessé** tegyék a Blue Dot Hub-ot.

Javaslatok az akadémiai világ számára:

- Készüljenek **kutatások** a katasztrófák, a klímaváltozás hatása, a fogyatékossgal élő személyek, az akadálymentesség, a hozzáférhetőség és a társadalmi kirekesztés összefüggéseinek és egymásra hatásának alaposabb megértése érdekében.

⁹Vészhelyzet-kezelés. Magyar Máltai Szeretetszolgálat. <https://www.maltai.hu/tevekenyseg/intezmeny/275>